

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

**Γενική Γραμματεία Εταιρικού Συμφώνου
Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ)
Γεν. Διεύθυνση Θεσμικής κι Επιχειρησιακής
Υποστήριξης ΕΣΠΑ
Ειδική Υπηρεσία Κρατικών Ενισχύσεων και
Χρηματοδοτικών Εργαλείων (ΕΥΚΕ-ΧΕ)**

ΕΥΚΕ-ΧΕ: 101

Ταχ. Δ/ση: Νίκης 10, 3ος όροφος
10563 Αθήνα
Πληροφορίες: Αθανάσιος Παπαηλιού
Τηλέφωνο: 210 3742069
Email: a.papailiou@minfin.gr

**Προς: Ενδιάμεσος Φορέας
Διαχείρισης Ε.Α.Τ.Α. Α.Ε.
Κλεισθένους 15, Αθήνα
Τ.Κ. 10552**

Θέμα: Γνωμοδότηση για την ύπαρξη ή μη στοιχείων Κρατικών Ενισχύσεων σε πράξεις προς ένταξη στην πρόσκληση με τίτλο «Αποκατάσταση Ι. Ναού Αγ. Χαραλάμπους (Πεδίον του Άρεως - Αρχιεπισκοπή Αθηνών)»

Σχετ: Το από 27-01-2025 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της Υπηρεσίας σας (αρ. πρωτ. εισερχομένου ΥΠΕΘΟΟ 14254/ΕΥΚΕ-ΧΕ 101/27-01-2025).

Σε συνέχεια του ως άνω σχετικού με το οποίο μας κοινοποιήθηκε, προς γνωμοδότηση αναφορικά με ενδεχόμενη ύπαρξη στοιχείων κρατικής ενίσχυσης, το σχέδιο πρόσκλησης με τίτλο «Αποκατάσταση Ι. Ναού Αγ. Χαραλάμπους (Πεδίον του Άρεως - Αρχιεπισκοπή Αθηνών)», στο οποίο ζητείται η άποψη της Υπηρεσίας αναφορικά με την υπαγωγή ή μη στο καθεστώς των Κρατικών Ενισχύσεων των εν λόγω δράσεων και λαμβάνοντας υπόψη το θεσμικό πλαίσιο των Κρατικών Ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημειώνονται τα εξής:

1. Σύμφωνα με το σχέδιο της πρόσκλησης, αντικείμενο της δράσης αποτελεί η διενέργεια εργασιών αποκατάστασης των κτιριακών προβλημάτων και των προβλημάτων στις τοιχογραφίες του ναού. Κεντρική επιδίωξη είναι η διάσωση του γραπτού διακόσμου του ναού, καθώς υπάρχει αποφλοίωση των ζωγραφικών στρωμάτων με κίνδυνο την απόσπαση και την απώλειά τους. Για τη διάσωση του γραπτού διακόσμου θα πρέπει πρώτα να αντιμετωπιστούν τα κτιριακά προβλήματα.

**Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Η προτεινόμενη Πράξη συνιστά σε δύο βασικές ομάδες εργασιών. Συγκεκριμένα:

α) Οικοδομική Αποκατάσταση του Ιερού Ναού με επεμβάσεις που εξασφαλίζουν την μείωση του ενεργειακού αποτυπώματός του.

Η οικοδομική αποκατάσταση του ναού περιλαμβάνει τις εργασίες οικοδομικής εξυγίανσης, αποστράγγισης, υδροπροστασίας των θεμελίων και διακοπής της ανερχόμενης υγρασίας, όπως και ανακατασκευή της επιστέγασης με τις κατάλληλες μονώσεις. Επιπρόσθετα, προβλέπονται εργασίες για τις υφιστάμενες ρηγματώσεις από τον σεισμό του Σεπτεμβρίου 1999, προκειμένου ο Ναός να καταστεί αντισεισμικός και ασφαλής.

β) Καλλιτεχνική αποκατάσταση του Ιερού Ναού.

Η καλλιτεχνική αποκατάσταση του ναού περιλαμβάνει τις εργασίες για τη διατήρηση των τοιχογραφιών του Ναού καθώς υπάρχει αποφλοιώση των ζωγραφικών στρωμάτων με κίνδυνο την απόσπαση και την απώλειά τους, ενώ ορατές είναι οι ρωγμές σε όλη την έκταση των τοιχογραφιών. Οι φθορές του γραπτού διακόσμου οφείλονται καταρχήν στην υγρασία, είτε ανερχόμενη από το έδαφος που καταστρέφει την επιζωγράφηση στη βάση του Ναού, είτε κατερχόμενη από αστοχία της επικεραμώσεως, είτε συμπυκνούμενη από την ανθρωποσυγκέντρωση σε συνδυασμό με τον πλημμελή εξαερισμό του ναού. Η συσσώρευση ατμοσφαιρικών ρύπων και αιθάλης έχει αλλοιώσει σε όλη την έκταση την εικόνα των ζωγραφικών παραστάσεων.

Σημειώνεται ότι ο Ιερός Ναός Αγίου Χαραλάμπους είναι κηρυγμένος ως νεότερο μνημείο για τον ζωγραφικό του διάκοσμο, από το χέρι του μεγάλου αγιογράφου Φώτη Κόντογλου (απόφαση: ΑΔΑ: 9ΠΓΝ4653Π4-ΟΘ0).

Η Πράξη συμβάλει στη διατήρηση και την ανάδειξη της ιστορικής, αισθητικής και λατρευτικής αξίας του μνημείου, καθώς και στη βελτίωση της εικόνας και της ιστορίας της Περιφέρειας Αττικής και στη δημιουργία πρόσθετου πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Ωφελούμενοι της Πράξης είναι οι κάτοικοι της πρωτεύουσας και οι επισκέπτες της.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της δράσης ανέρχεται σε 2.420.980,00€.

Δυνητικός δικαιούχος είναι η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών.

2. Το άρθρο 107 παράγραφος 1 της Συνθήκης ορίζει τις κρατικές ενισχύσεις ως «ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής [...], κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές. Με βάση την Ανακοίνωση της Επιτροπής για την έννοια της Κρατικής

Ενίσχυσης (2016/C 262/01) που εξειδικεύει το άρθρο 107 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, οι κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις εφαρμόζονται μόνο όταν ο αποδέκτης της ενίσχυσης είναι «επιχείρηση». Στο σημείο 7 της ανωτέρω αναφερόμενης Ανακοίνωσης διευκρινίζεται ότι, όπως έχει επανειλημμένα ορίσει το Δικαστήριο, επιχειρήσεις είναι οι οντότητες που ασκούν οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τα νομικά καθεστώς που τις διέπει και τον τρόπο χρηματοδότησής τους. Συνεπώς, ο χαρακτηρισμός μιας συγκεκριμένης οντότητας ως επιχείρησης εξαρτάται αποκλειστικά από τη φύση των δραστηριοτήτων που ασκεί και η εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις δεν εξαρτάται από το εάν η οντότητα έχει κερδοσκοπικό σκοπό.

Σύμφωνα με τα σημεία 33-37 της ανωτέρω αναφερόμενης Ανακοίνωσης της Επιτροπής, ο πολιτισμός θεωρείται ότι είναι φορέας ταυτοτήτων, αξιών και εννοιών που αντικατοπτρίζουν και διαμορφώνουν τις κοινωνίες της Ένωσης. Ο τομέας του πολιτισμού και της διαφύλαξης της κληρονομιάς καλύπτει ευρύτατο φάσμα σκοπών και δραστηριοτήτων (μουσεία, αρχεία, βιβλιοθήκες, καλλιτεχνικά και πολιτιστικά κέντρα ή χώρους, θέατρα, λυρικές σκηνές, αίθουσες συναυλιών, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, τοποθεσίες και κτίρια ιστορικής σημασίας, παραδοσιακά έθιμα και χειροτεχνία, φεστιβάλ και εκθέσεις, αλλά και άλλες παρόμοιες πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες) οι οποίες δεδομένης της ιδιαίτερης φύσης τους, δύναται να οργανωθούν με μη εμπορικό τρόπο και, ως εκ τούτου, να μην έχουν οικονομικό χαρακτήρα και η δημόσια χρηματοδότησή τους ενδεχομένως να μην αποτελεί κρατική ενίσχυση.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι η δημόσια χρηματοδότηση δραστηριοτήτων πολιτισμού ή διαφύλαξης της κληρονομιάς οι οποίες διατίθενται δωρεάν στο ευρύ κοινό εκπληρώνει έναν απολύτως κοινωνικό και πολιτιστικό σκοπό, του οποίου ο χαρακτήρας είναι μη οικονομικός. Παρομοίως όταν οι επισκέπτες απαιτείται να καταβάλουν χρηματική συνεισφορά, η οποία καλύπτει μέρος μόνο του πραγματικού κόστους, δεν μεταβάλλει τον μη οικονομικό χαρακτήρα της εν λόγω δραστηριότητας, εφόσον αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως γνήσια αποζημίωση για την παρεχόμενη υπηρεσία.

Στις περιπτώσεις όπου μια οντότητα εκτελεί δραστηριότητες για την προώθηση του πολιτισμού και για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς εκ των οποίων ορισμένες δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα όπως ορίζεται στα σημεία 34 και 36, της ως άνω μνημονευόμενης Ανακοίνωσης της Επιτροπής, και ορισμένες έχουν οικονομικό χαρακτήρα, η δημόσια χρηματοδότηση που λαμβάνει η οντότητα αυτή εμπίπτει στους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις υπό την προϋπόθεση ότι καλύπτει το κόστος που συνδέεται με τις οικονομικές δραστηριότητες.

Όπως εξηγείται στο σημείο 207 της ίδιας Ανακοίνωσης, η Επιτροπή θεωρεί ότι η δημόσια χρηματοδότηση που παρέχεται σε συνήθεις υπηρεσίες υποδομών που χρησιμοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά για δραστηριότητες μη οικονομικού χαρακτήρα κατά κανόνα δεν επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

Εάν, σε περίπτωση μεικτής χρήσης, η υποδομή χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για μη οικονομική δραστηριότητα, η χρηματοδότησή της ενδέχεται να μην εμπίπτει καθόλου στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, υπό την προϋπόθεση ότι η οικονομική χρήση παραμένει αμιγώς επικουρική, ήτοι για δραστηριότητα που συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία της υποδομής και είναι απαραίτητη για αυτήν ή είναι συνυφασμένη με την κύρια μη οικονομική χρήση της. Η δραστηριότητα αυτή πρέπει να είναι περιορισμένης εμβέλειας όσον αφορά τη δυναμικότητα της υποδομής δηλαδή η δυναμικότητα που διατίθεται κάθε χρόνο για αυτή να μην υπερβαίνει το 20 τοις εκατό της συνολικής ετήσιας δυναμικότητας της υποδομής.

Στη συνέχεια, στο σημείο 212 της ίδιας Ανακοίνωσης αναφέρεται ότι «προκειμένου το σύνολο της δημόσιας χρηματοδότησης ενός συγκεκριμένου έργου να μην εμπίπτει στους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίσουν ότι η χρηματοδότηση που παρέχεται για την κατασκευή των υποδομών ... δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διεπιδότηση ή για έμμεση επιδότηση άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων... Η διεπιδότηση μπορεί να αποκλειστεί εφόσον διασφαλισθεί ότι ο ιδιοκτήτης της υποδομής δεν ασκεί οποιαδήποτε άλλη οικονομική δραστηριότητα...».

3. Επισημαίνεται ότι σε απόφαση του Δικαστηρίου έχει αποτυπωθεί ότι μόνο παρεμβάσεις σε ζητήματα θρησκείας που έχουν να κάνουν αυστηρά με τον θρησκευτικό χώρο δύναται να μην ανακύπτουν ζητήματα κρατικών ενισχύσεων (... works on a building intended to be used for activities that do not have a strictly religious purpose, may fall under the prohibition in Article 107(1) TFEU if, and to the extent to which, those activities are economic ... JUDGMENT OF THE COURT (Grand Chamber), 27 June 2017, «Reference for a preliminary ruling -- State aid -- Article 107(1) TFEU -- Meaning of 'State aid' -- Meaning of 'undertaking' and 'economic activity' -- Other conditions for the application of Article 107(1) TFEU -- Article 108(1) and (3) TFEU -- Meaning of 'new aid' and 'existing aid' -- Agreement of 3 January 1979 between the Kingdom of Spain and the Holy See -- Tax on construction, installations and works -- Exemption for buildings belonging to the Catholic Church»).

4. Σε διαφορετική περίπτωση τα έργα ενέχουν στοιχεία κρατικής ενίσχυσης και θα πρέπει να εφαρμοστεί το σχετικό θεσμικό πλαίσιο περί κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε αυτή την περίπτωση οι δράσεις αυτές δύναται να εξεταστούν στο πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 651/2014 της Επιτροπής, της 17ης Ιουνίου 2014, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης («Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός»), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει ή στην περίπτωση που υπάρξει π.χ. επανασχεδιασμός με προκήρυξη δράσεων μικρότερου

προϋπολογισμού, στο πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 2831/2023 της Επιτροπής της 13ης Δεκεμβρίου 2023 σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (De minimis).

5. Με βάση τα ανωτέρω αναφερόμενα έχει καθοριστεί ορθά στο προοίμιο της υπό αξιολόγηση πρόσκλησης το θεσμικό πλαίσιο ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων σύμφωνα με το οποίο δύναται να εξεταστούν οι υποβληθείσες προτάσεις χρηματοδότησης.

6. Υπενθυμίζεται ότι:

- Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην με αρ. πρωτ. 99801/ΕΥΚΕ-ΧΕ 1162/27-10-2023 εγκύκλιο της ΕΥΚΕ-ΧΕ με θέμα «Οδηγίες προς φορείς που εμπλέκονται στη διαχείριση συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κατά την προγραμματική περίοδο 2021-2027 αναφορικά με ζητήματα κρατικών ενισχύσεων», μετά την υποβολή των μεμονωμένων προτάσεων στην πρόσκληση υποβολής προτάσεων, κάθε πρόταση πρέπει να εξετάζεται διακριτά αναφορικά με την ύπαρξη κρατικής ενίσχυσης και την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού.
- Για την αξιολόγηση της πλήρωσης του κριτηρίου συμβατότητας της εκάστοτε πράξης με τους κανόνες του ανταγωνισμού και των κρατικών ενισχύσεων, είναι αναγκαίο να συμπληρώνονται οι λίστες ελέγχου περί ύπαρξης κρατικής ενίσχυσης που έχουν κοινοποιηθεί με την με αρ. πρωτ. 115150/ΕΥΚΕ4023/02-11-2016 επιστολή του ΓΓΔΕ & ΕΣΠΑ, αντίγραφα των οποίων πρέπει να τηρούνται στο φάκελο της πράξης.

Σε περίπτωση εφαρμογής του ΓΑΚ, με την έκδοση της απόφασης ένταξης πράξης, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης πρέπει άμεσα να συμπληρώσει και να διαβιβάσει την ΕΥΚΕ-ΧΕ το Παράρτημα ΙΙ του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 651/2014 (ΓΑΚ) που περιλαμβάνει συνοπτικές πληροφορίες σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις που απαλλάσσονται σύμφωνα με τους όρους του εν λόγω Κανονισμού, προκειμένου η ΕΥΚΕ να προβεί στην ηλεκτρονική υποβολή της πράξης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού) μέσω της ηλεκτρονικής εφαρμογής SANI, εντός των καθορισθέντων χρονικών ορίων που τίθενται στο άρθρο 11 του ΓΑΚ. Επιπλέον υπενθυμίζεται ότι, σε περίπτωση που η χορηγηθείσα κρατική ενίσχυση αφορά σε ποσό 100.000,00€ και άνω, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης πρέπει να αποστέλλει στην ΕΥΚΕ-ΧΕ τα στοιχεία που απαιτούνται για τη δημοσιοποίηση χορηγηθείσας μεμονωμένης κρατικής ενίσχυσης στην εφαρμογή ΤΑΜ (Transparency Award Module) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατ' εφαρμογή της με αρ. πρωτ. 12163/ΕΥΚΕ/4902/27.01.2017 επιστολής της ΕΥΚΕ-ΧΕ με θέμα «Υποχρέωση και διαδικασίες δημοσίευσης στοιχείων χορηγούμενων κρατικών ενισχύσεων».

Η παρούσα γνωμοδότηση παρέχεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της ΕΥΚΕ-ΧΕ και περιορίζεται στην παροχή απόψεων σχετικά με τη συμμόρφωση του υπό κρίση μέτρου ενίσχυσης με τους κανόνες Ανταγωνισμού και Κρατικών Ενισχύσεων της ΕΕ. Επισημαίνεται ότι δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες της ΕΥΚΕ η αξιολόγηση οποιαδήποτε άλλης πτυχής του μέτρου ενίσχυσης, περιλαμβανομένων θεμάτων που άπτονται του δικαίου περί δημοσίων συμβάσεων.

Οι απόψεις της ΕΥΚΕ βασίζονται αποκλειστικά στις πληροφορίες που παρείχε εγγράφως η οικεία Διαχειριστική Αρχή. Εάν οι παρασχεθείσες πληροφορίες αποδειχθούν ελλιπείς ή εσφαλμένες, ή το μέτρο ενίσχυσης δεν υλοποιηθεί σύμφωνα με τις παρεχόμενες πληροφορίες, η ΕΥΚΕ-ΧΕ διατηρεί το δικαίωμα να επανεξετάσει τις απόψεις της σε σχέση με αυτές που εκφράζονται στο παρόν έγγραφο.

Παραμένουμε στην διάθεσή σας για κάθε αναγκαία διευκρίνιση.

Ο Προϊστάμενος της ΕΥΚΕ-ΧΕ

Ευάγγελος Στουραΐτης

Εσωτερική Διανομή (Ηλεκτρονικά):

- Γραφείο Αναπληρωτή Υπουργού Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών
- Γραφείο Γενικής Γραμματείας Εταιρικού Συμφώνου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ)
- Γραφείο Γενικής Διεύθυνσης Θεσμικής και Επιχειρησιακής Υποστήριξης
- ΕΥΚΕ - ΧΕ

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

